

50 år siden Jonny Nilsson ribbet Norge

– og det skjedde på Tolga

4.27.6 – det er en tid som alle skøyteentusiaster har i hodet. Tiden er Jonny Nilssons verdensrekord på 3.000 meter fra 23. mars 1963. Da han gikk over mål på Sætersgård stadion på Tolga foran utrolige 5.000 eller 6.000 tilskuere, hadde han satt punktum for en sesong hvor han hadde ribbet de norske stjernene for både verdensmesterskap og samtlige verdensrekorder på langdistansene.

TOLGA/GØTEBORG: Surt nok at samtlige rekorder havnet på utenlandske hender, og ekstra salt i såret var at det var urokråka Jonny Nilsson som tok dem. Den 20 år gamle svensken hadde en posisjon i den svensk-norske idrettsverden som best kan sammenlignes med den Petter Northug har i dag.

Den tidligere stjerneløperen har akkurat rukket å passere 70 år. Om han ikke er like rask i skjærene som han var for 50 år siden, er han minst like rask i replikken. Og på telefonen viser den tidligere langdistansekongen med den lett huggende løpsstilen, stor utholdenhet når vi endelig treffer ham. Å søke opp Jonny Nilsson, Sverige, gir uhyggelig mange treff. Vi måtte til slutt gå via politiske kanaler – han stilte til valg i Europaparlamentet for Kristdemokraterna – før vi til slutt klarte å få tak i riktig Jonny. I utgangspunktet ringte vi for å få til en avtale på et senere tidspunkt. Men den korte forespørselen ble til en nesten timelang samtale; om både turen til Tolga, løpet på Sætersgård, hans rolle i proffligan på skøyter – og om dopingtilbud på 60-tallet.

Oppladning med Laila

Turen og oppladningen var ikke akkurat noen opptakt til verdensrekord da jeg satte meg i bilen i Filippstad dagen før løpet på Tolga. Jeg fikk erfare at det er stor forskjell på vær og føre i Värmland og i Rørosregionen. Jeg la av gårde med sommerdekk på hjulene – og med min "flickvæn" Laila i passasjerselet. Hun hadde tupert hår og nyklærte negler. Ferden gikk bra helt til vi kom til Noppikoski – som ikke ligger i Lappland som det høres ut, men langt nord i Dalarna. Der fikk vi stensprut og kritthvit rute. Hjelpsomme folk og improvisert verksted i en bussgarasje sørget for rask rekvirering og skifting, men både dette ekstra oppholdet og dårlig føre forsinket oss såpass at det ble overnatting i Sveg i stedet for på Tolga. Mitt kvinnelige følge var forresten en liten utfordring; hun var ganske "het på grøten". Men noen sprell var ikke jeg innstilt på, hadde mer holdningen til amerikanske bokserere som sverget til full avholdenhet før viktige idrettsstevner...

Når Nilsson først har kommet i siktet med å fortelle, er han nærmest ustoppelig. Det er bare så vidt vi klarer å smette inn med spørsmål om han rakk fram til angitt start.

– Nei, føret var dårlig tilpasset sommerdekk, så jeg mener jeg kom fram til Tolga klokka ett – det var da stevnet skulle starte. Jeg ble møtt av tre ganske oppkavede karer utenfor Hotell Central. De kunne opplyse at på Sætersgård ventet over 5.000 tilskuere, så det var bare å få på seg trikotene. Å skifte i nærheten av Laila var imidlertid ingen

AUTOGRAFIEGERE: Jonny Nilsson omsvermet av unge osinger og tolginger etter verdensrekorden. De fire nærmeste på bildet skal være Per Eide, Eli Eide, Gunn Langeng og Britt Ramlo Horten. Den borteste Jenta er ukjent. Foto: Paul Moen

spøk... Men også det gikk bra, uten ekstraordinære forsinkelser, så tre kvarter forsinket var jeg på startstreken.

Olje-is

Selve løpet husker han ikke i detalj, men fastslår 50 år i ettertid at det må ha vært bra. – Hele 1963 var et eventyr av en sesong for meg, og formen var fortsatt god selv om det gikk på tampen. Dessuten tror det var en viss befrielse endelig å komme på isen – befriende fordi vi var kommet fram i god behold med sommerdekk på glatte vinterveier, og fordi jeg endelig kunne få reisefølget mitt på litt avstand.

– Men isen må ha vært bra?
– Det er ikke sikkert vi ville sagt det i dag, men for 50 år siden var det svært gode forhold. Mars-sola skapte det vi kalte oljeis. I tillegg var publikum entusiastiske. I Norge hadde desidert folk et elsk/hatforhold til

Verdensrekord på Tolga-banen

**1963
ÅRET SOM GIKK
I TOLGA**

LEGENDE: Jonny Nilsson skrev seg inn i skøytehistorien og tolgings hjertet da han satte verdensrekord på Sætersgård i 1963. Her pryder han kortet som fotografen Paul Moen ga ut om de store begivenhetene det året.

meg, men på Tolga merket jeg lite av dette. Her var det full støtte. Til tross for at jeg hadde smyrt Kupper'n og Maier for både gullmedaljer og rekorder tidligere på vinteren.

Han skulle egentlig ha gått 1500-meteren dagen etterpå også, men måtte trekke seg. – Men det var ikke på grunn av Laila. Det var en mageinfeksjon som satte en stopper for dette løpet. Lørdagen var imidlertid nok til å sikre meg et godt idrettsminne fra Tolga. Siden har jeg aldri vært der.

Nilssons karriere var på topp i 1963 og 1964. Da hentet han med seg både verdensmestertittel i Karisusawa og olympisk gull i Innsbruck. Han ga seg etter OL-sesongen 1968, som ikke ble noen suksess for hans del.

Proffligan

Fra midten av 60-tallet kombinerte han skøytesatsingen med arbeid som eiendoms-megler, og etter endt karriere gikk han inn som deleier og direktør (som 29-åring!) i det som skulle bli Sveriges største meglertak.

Men skøytesporten var han fortsatt ikke ferdig med. Da den såkalte proffligan på skøyter ble etablert i 1973, var det med Jonny Nilsson som en av initiativtakerne. Dette brakte svensken på ny til Fjellregionen. Nå var det imidlertid ikke Tolga, men Savalen som var arenaen.

– Alle som er interessert i skøyter husker sikkert at denne ligaen ikke ble den suksessen vi håpet og trodde på. Det endte med konkurser etter et par års tid. Jeg mener fortsatt at vi tenkte riktig, men så godt som alt av krefter arbeidet mot oss. En avis fastslo at proffligan var det verste som hadde hendt Norge siden Karl den 12. Og en tidligere løper og journalist mente at det beste jeg kunne gjøre, var å skyte meg! Jeg fikk rett og slett ansvaret for å ha tatt livet av den na-

sjonalhelligdommen som skøytesporten var.

– Hvorfor gikk det så galt – dere hadde jo de beste løperne i verden?

– Ja, det er helt riktig, men det internasjonale skøyteforbundet proklamerte full krig mot oss, og pressen hang seg på. Det resulterte at også eiere av idrettsanleggene betraktet oss som spedalske. Sindre Hektoen på Savalen var omtrent den eneste som ønsket oss velkommen.

– Men hva var bakgrunnen for å etablere en profesjonell organisasjon?

– Mange mente at det handlet om personlig berikelse for oss som sto bak, men det er så langt fra sannheten som det kan være. Vi som tidligere hadde vært aktive mente at utøverne fortjente å kunne tjene noen kroner på idretten sin. De som trener for å nå toppen forsaker mye – og da er det rimelig med en viss økonomisk kompensasjon. I dag er dette oppløst og vedtatt, men på 70-tallet var det for kontroversielt. Og det på tross at det ikke var snakk om særlig store lønner eller bonuser til løperne. Det var ikke just Zlatan-nivå vi opererte på!

Datidens Northug

For Jonny Nilsson ble de to sesongene med profesjonell skøytesport en skikkelig nedtur.

– Ja, kort oppsummert kostet dette «eventyret» meg store penger – og det ga meg dessuten en skikkelig helsemessig trekk. Det var organisasjonen ISSL som bukket under, men proffligan skulle likevel hefte ved navnet mitt i flere år etterpå. I yrkessammenheng endte det med at jeg solgte meg ut av meglerfirmaet. Pressen hadde bidratt til å gi navnet mitt et negativt fortegn. Jo, jeg kan trygt fastslå at jeg betalte min solide egenandel for proffeventyret.

Han følger fortsatt tett med på det som skjer i idrettsverden, spesielt i vintereidrettene.

– Og ski har jo fått en annen dimensjon med Petter Northugs inntog i løypene. Det er en utøver jeg har veldig sans for – jeg kjenner igjen så mye av meg selv i ham. Synd han ikke kunne gi Johan Olsson mer kamp på femmila i VM, forresten. Jeg skulle gjerne ha truffet ham, annerledeskar som han er. Han opererer i et spenningsfelt mellom elsk og hat som er fascinerende. Jeg tror den store likheten mellom oss er selvsikkerheten, og at vi begge er snille og greie gutter på bunnen.

Doping

Fair play er idrettens selve sjel og innerste vesen. Jonny Nilsson har god samvittighet i så måte. Alle mesterskap og rekordret er erobret på redelig vis. Men det hadde ikke trengt å være sånn.

– Nei, og nå skal jeg fortelle noe som sikkert vil overraske mange – og kanskje sjokkere noen. Heller ikke 60-tallet var så uskyldig som vi skulle tro. Jeg tror jeg var den første svenske toppidrettsmannen som ble tilbudt blod doping. Det skjedde under oppkjøring til VM i Oslo i 1966. Vi lå på treningsleir i høyden i Davos da en av legene eller forskerne var med med troppen kom med tilbud om å tappe meg for blod. Dette blodet skulle jeg få tilbakeført like

før VM.

– Men du takket nei?

– For det første ble jeg ganske perpleks, dette var jo noe helt nytt, men jeg var ikke i tvil om at dette var noe jeg måtte takke nei til. Det fantes naturlig nok ikke noe regelverk som omhandlet blod doping på den tiden. Det er ganske umulig å forby noe som er ukjent, men jeg oppfattet det som juls og urent spill i forhold til konkurertene, som ikke hadde den fordelene. – Dette var et mesterskap du ikke gjorde det spesielt bra. Kunne du klatret på resultatista om du hadde akseptert tilbudet?

– Det kunne vel skjedd. Tilbyderen var i hvert fall klar i talen: «Du skulle gjort som jeg sa!» Men jeg er sikker på at jeg valgte rett, avslutter skøytelegenden fra 60-tallet. Undertegnede var også på plass den minneverdige marsdagen i 1963. I ettertid må det bare innrømmes at sjuråringen var mer opptatt av å spise pølse i papir for første gang enn av en svenske som knuste min store skøytehelte, Fred Anton Maier...

Ola Rye

ISBJØRN: Posering ved Isbjørnen i hagen på Hotel Central. Foto: Paul Moen

”

Hva gjorde du 23. mars 1963?

Ingunn Hagen Engset, Tolga:

– Da var jeg på skøyte- løp. På kvelden var jeg på fest i Vidarheim. Der var også Jonny Nilsson, og kjæresten i gullkjole. Uforglemmelig.

Nils H. Malmåsen, Kåsa:

– Jeg er ganske sikker på at jeg var på Tolga på skøyte- løp. Husker i hvert fall Jonny Nilsson og Magné Thomassen.

Jan O. Holøien, Øversjødalen:

– Da var jeg bare seks år, sa da var jeg nok hjemme og gikk på ski. Det var ingen utreisestilletelse for en seksåring da.

Aud Karin Sæther, Tolga:

– Jeg var nok på skøyte- løp. Mor var ansatt på Hotel Central. Hun skaffet oss ungene trøyer fra mange av løperne.